

Stanisław Opiela

Wokół zdarzenia Zmartwychwstania Jezusa i paschalnego Orędzia

Collectanea Theologica 43/1, 207-210

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. STANISŁAW OPIELA SJ, WARSZAWA

WOKÓŁ ZDARZENIA ZMARTWYCHWSTANIA JEZUSA I PASCHALNEGO OREĐZIA

Podsumowaniem dotychczasowych badań nowotestamentowych tekstów dotyczących Zmartwychwstania Jezusa oraz ich rozwinięciem jest studium Xavier Léon-Dufour SJ poświęcone zagadnieniom rozumienia i interpretacji samego zdarzenia Zmartwychwstania, będącego u podstaw wszystkich znanych nam relacji naocznych świadków¹. Docieranie do tego najbardziej istotnego dla chrześcijaństwa Zdarzenia prowadzi koniecznie poprzez znane nam teksty Nowego Testamentu. Analiza nowotestamentarnych relacji uświadamia niemożność dotarcia do samego momentu historycznego Zmartwychwstania. Świadcstwa ludzi, którzy spotykali się ze Zmartwychwstałym Jezusem, dotyczą w pierwszym rzędzie właśnie spotkań, a nie samego Zdarzenia.

Znajdujemy się więc w specyficznej sytuacji. Zdarzenie będące fundamentem wiary kryje się w wierze Apostołów. Historyczność Zmartwychwstania afirmują świadkowie spotkań. O rzeczywistym Zmartwychwstaniu świadczą nie tylko ich pisemne wyznania, ale i zgodne z tym ostatnim ich życie. Samo jednak Zdarzenie pozostaje ciągle w cieniu. Metody historyczne zawodzą, historyczność Zmartwychwstania nie wyczerpuje całej treści opisywanej rzeczywistości. Historia badań tekstowych odkrywa słabość tradycyjnie uważanych za „dowody” epizodów typu ukazywania się Jezusa po Zmartwychwstaniu czy „pustego grobu”. Nie chodzi przy tym o odbieranie im wszelkiej wartości, ale o uświadomienie sobie ich kruchości jako „dowodów”. Zmartwychwstanie pozostaje w dalszym ciągu tajemnicą. Niemożność „historycznego dowodu” nie oznacza jednak niereczywistości samego Zdarzenia. Fakty, do których można dotrzeć przy pomocy historycznych metod i te, przy ustalaniu których metody badań przeszłości zawodzą, wchodzą w skład szerszego pojęcia, które Léon-Dufour nazywa po prostu „rzeczywistością”. Rzeczywistość więc Zmartwychwstania wchodzi i ukazuje się nam w tekstach poświęconych życiu pierwszych świadków i zwolenników Zmartwychwstałego Jezusa.

Wykluwający się zaś w trakcie analiz i interpretacji sens Zmartwychwstania przekracza zbyt ciasne tu ramy historyczności. Jest to rzeczywistość żywa, intymnie spojona z życiem ludzi wszystkich czasów, egzystencjalna i transcendentalna.

Już sam tytuł omawianej publikacji nie jest przypadkowy, ale umotywowany właśnie naturą Zdarzenia Zmartwychwstania z jednej strony, z drugiej zaś charakterem znanych nam tekstów. Nie chodzi w nich bowiem jedynie o Zmartwychwstanie Jezusa. Do tego zdarzenia docieramy jedynie pośrednio, poprzez relacje naocznych świadków nie samego momentu Zmartwychwstania, lecz spotkań ze Zmartwychwstałym Jezusem. W relacjach przeplata się niezastąpiona doniosłość samego Zmartwychwstania Jezusa — podstawy wiary — z niezaprzeczalnym wpływem tego Zdarzenia na życie uczestników spotkań

¹ Xavier Léon-Dufour SJ. *Résurrection de Jésus et message pascal*, Paris 1971, Editions du Seuil, ss. 391.

czy ściśle nierozłączność tych dwu elementów w życiu każdego wierzącego, poczynając od Apostołów. Ujawniająca się tu perspektywa wiary podkreśla radykalną zmianę sytuacji człowieka względem Boga. Stąd właśnie dwuczłonowy tytuł studium: *Zmartwychwstanie Jezusa i paschalne orędzie*.

Na fundamencie tego podstawowego wniosku o podwójnym wymiarze narracji dotyczących Zmartwychwstania, Léon-Dufour przeciwstawia się niektórym współczesnym tendencjom interpretacyjnym, redukującym Zmartwychwstanie Jezusa jedynie do wartości kształtujących życie człowieka, z pominięciem powstania z martwych i uwielbienia samego Jezusa. Z tego punktu widzenia autor *Résurrection de Jésus et message pascal* nie podziela zdania R. Bultmanna, dla którego opis Zdarzenia Zmartwychwstania Jezusa jest tylko drugorzędny epilogiem Jego krzyżowej śmierci. Perspektywa bultmannowska przesadnie akcentuje „paschalne orędzie” — by użyć sformułowania Léon-Dufour — z pominięciem podstawowego i będącego fundamentem tegoż, samego Zmartwychwstania Jezusa.

Podobnie rzecz się ma z zapatrywaniami W. Marxsena. Jego wyrażenie *Die Sache Jesu geht weiter* — co można by oddać przez „rzeczywistość Jezusa trwa nadal” — wprowadza, zdaniem Léon-Dufour, egzegetycznie nieumotywowane rozróżnienie: spotkania z Jezusem i spotkania ze Zmartwychwstałym, przy czym te ostatnie są czymś bezkształtnym i bezosobowym. Ukazywanie się Zmartwychwstałego Jezusa ogranicza Marxsen jedynie do powierzenia ludziom pewnej misji, zapoznając przy tym zasadniczy wymiar „rozpoznania i uznania” w Zmartwychwstałym Jezusa z Nazaretu. Tymczasem właśnie nowotestamentowe narracje dotyczące spotkań Chrystusa z uczniami dobitnie akcentują tożsamość Jezusa z Nazaretu i Zmartwychwstałego Chrystusa. Już więc tylko to wystarczy, by podział na spotkania z Jezusem i na spotkania z Chrystusem okazał się egzegetycznie bezpodstawny.

Literacki zapis nie samego Zmartwychwstania, lecz rzeczywistości pozmartwychwstaniowej Jezusa i Jego pierwszych zwolenników zajmuje poczesne miejsce w książce Léon-Dufour. Zrozumienie, interpretacja i sens tych tekstów — w których Zmartwychwstały ukazuje się czytelnikowi poprzez przyrównanie wiary pierwszych chrześcijan — wyznacza punkt docelowy studium, któremu służy analiza języka, sposobu wyrażania się, sposobu obrazowania czy swoistej symboliki właściwej Nowemu Testamentowi. Przenikają się tu wpływy różnego pochodzenia zarówno starotestamentowe jak i pozabiblijne. Wnikliwość analiz przy jednoczesnym poszanowaniu charakteru literackiego i integralności tekstów jest dominującym elementem studium i zarazem przy najmniej jedną z jego wartości. Ujawniająca się zaś znaczenie poszczególnych tekstów oraz ich sens wypunktowany w porównaniach z innymi tekstami sugeruje raczej ich interpretację symboliczną czy religijną. Takie na przykład znaczenie ma dwoisty schemat narracji dotyczących Zmartwychwstania. Powstanie z martwych Jezusa jest tylko jednym i niepełnym wymiarem zdarzenia. Drugim, dopełniającym poprzednie jest uwielbienie Jezusa, urzeczywistnienie Jego natury bożo-ludzkiej; realizacja zapewniająca Mu wszechwładne „panowanie”. Obydwa schematy narracji pozostają we wzajemnej relacji, choć nie da się egzegetycznie wykazać pierwotności jednego z nich. Dążność do uznania jednego z nich za chronologicznie wcześniejszy od drugiego zmuszałaby egzegetę do wprowadzania zmian do znanych nam tekstów Nowego Testamentu. Zabieg ten przerasta jednakże prawa egzegety i tym samym czyni przedsięwzięcie bezpodstawnym. Léon-Dufour woli przyznać się do bezradności i skupić uwagę na zrozumieniu i odkryciu integralnego tekstu, nawet jeśli „wniosek mógłby wydać się czytelnikowi troszczącemu się o naszkicowanie historii tekstów i sformułowania chrześcijańskiego wierzenia, skąpy. Cenniejsze jest wyznanie — kontynuuje autor — iż można stwierdzić jedynie wspólnie obydwu schematów; stwierdzenie to jest wartościowe, gdyż pozwala ono przekreślić ekskluzywny charakter przypisywany nieraz schematowi 'zmartwychwstania' (*résurrection*), jakoby termin ten

był jedynym sposobem wyrażenia tajemnicy. Dla zrozumienia ewangelicznych tekstów, a zwłaszcza dla hermeneutyki i przekazu paschalnego orędzia stwierdzenie to ma doniosłe znaczenie" (s. 75).

Do podobnych stwierdzeń dochodzi Léon-Dufour wiele razy w swojej, składającej się z czterech części książce.

W pierwszej z nich znajdujemy analizę afirmacji rodzącej się wiary. Afirmacje te dotyczą powstania Jezusa z martwych i Jego uwielbienia w chwale. Oddzielny rozdział zajmuje się badaniem różnorodnej struktury narracji jednego ze świadków. Chodzi o św. Pawła, który stale podkreśla zależność zmiany życia i swojego postępowania od wcześniejszego spotkania Chrystusa albo Zmartwychwstałego Jezusa.

Ogólnym wnioskiem tej części jest stwierdzenie, że Zmartwychwstanie Jezusa pozostawiło trwałe ślad w ludzkiej historii. Zdarzenie to wchodzi jednak także w boży plan zbawienia i dlatego właśnie nie można rozumieć go jedynie w kategoriach faktu z przeszłości. Zmartwychwstanie otwiera bowiem także perspektywę przyszłościową. Stąd ciągnie jego aktualność.

Narracje spotkania z Jezusem Zmartwychwstałym bada w drugiej części studium, wyciągając wnioski zarówno z cech je łączących jak i różniących. Motywu zaistniałych różnic dopatruje się Léon-Dufour w intencji przyświecającej autorom w chwili pisania tekstów. U św. Pawła zmiany w opisie powoduje budujący charakter tekstów, podkreślający raz tę, raz inną cechę. Nigdy zaś nie chodzi o jedynie kronikarskie odnotowanie spotkania. Relacje jego zawierają potrójny wymiar: inicjatywa spotkania wychodzi od Jezusa, uczeń rozpoznaje i uznaje uwielbionego Mistrza, który następnie powierza mu pewną misję.

U źródeł opisów „ukazywania się” Jezusa, spotykamy dwa typy narracji. Tzw. typ jerozolimski reprezentuje przede wszystkim św. Łukasz i św. Jan. Typ zaś galilejski znajdujemy u św. Mateusza. Pierwszy z nich wywodzi się bądź to ze środowiska liturgicznego, bądź ludowego, bądź wreszcie katechetycznego. W porównaniu z nim typ galilejski wykazuje odmienną strukturę. Ewangelista świadomie umiejscawia się na końcu historii i „dysponując totalizującą wiedzą ..., usiłuje ukazać tajemnicze bogactwa teraźniejszego czasu, nie jako następstwa historycznego aktu bożego, lecz jako ukryte wymiary teraźniejszości (s. 132). Typ galilejski podkreśla jeszcze raz niedostateczne umotywowanie pojmowania Zmartwychwstania Jezusa jako jedynie reanimacji zmarłego. Zdaniem Léon-Dufour narracje spotkań tego typu odnoszą się w całości „do panowania Jezusa Zmartwychwstałego i opisują fundamentalne i wzniecające Kościół spotkanie w postaci definitywnego i bezinteresownego wtargnięcia Tego, który jest wyniesiony na tron w niebie” (s. 147).

Tu także podobnie jak w hymnach św. Pawła, schemat zmartwychwstania i uwielbienia (*résurrection, exaltation*) uzupełniają się wzajemnie, akcentując w odmienny sposób całościowy sens jedynego w swoim rodzaju Zdarzenia.

„Pusty grób” zaś — traktowany w Ewangeliach mimo przeciwnych pozorów w sposób epizodyczny — ma raczej wartość symboliczną niż dowodową. Nie chodzi w nim o dokumentowanie historyczności i namacalności Zdarzenia, ale o podkreślenie starożytności i struktury tradycji zaistniałego faktu.

Trzecia część studium omawia paschalne orędzie u Ewangelistów zwracając uwagę na ich specyficzne cechy. Léon-Dufour poddaje kolejnej analizie cztery Ewangelie, używając metody porównawczej konfrontującej najpierw wewnętrzne elementy danego tekstu zmartwychwstaniowego, porównywanego następnie z całością poszczególnych Ewangelii i innymi tekstami dotyczącymi Zmartwychwstania.

Ostateczne wnioski tych badań potwierdzają i umacniają poprzednio już wymienione elementy znaczeniowe Zmartwychwstania, przygotowując

w ten sposób ostatnią część książki poświęconą hermeneutyce. Autor sądzi, że nie „zadowala się ona wyjaśnieniem tekstów; chce ona także zrozumieć i wyrazić ich sens dla mnie i dziś znaczący (s. 2151).

Najogólniej rzecz biorąc, moment Zmartwychwstania Jezusa stanowi istotne ogniwo i zarazem naczelną zasadę wszelkich zabiegów hermeneutycznych. Teksty zaś Nowego Testamentu podkreślają nieprzerwaną aktualność tego Zdarzenia i przeszłości. Dla wierzących Zmartwychwstanie jest realnym choć przekraczającym ramy historyczności faktem, właśnie dlatego iż rzeczywistość jego nadal trwa. Zmartwychwstanie bowiem Jezusa zainicjowało znane nam teksty nowotestamentarne tworząc zarazem pierwszą społeczność Kościoła.

Współczesny badacz wierzący uaktualnia — podobnie jak uczestnicy spotkań ze Zmartwychwstałym Jezusem — treści Zmartwychwstania. Powstaje stąd swoisty ciąg historyczny, którego ogniskową jest Zmartwychwstanie Jezusa. Pierwszym Jego ogniwem są bezpośredni świadkowie spotkań i zarazem autorzy tekstów. Relacje ich należą niezaprzeczalnie do przeszłości, ale od początku kierują się one na przyszłość, której przekazują istotne treści chrystianizmu. Człowiek dzisiejszy odkrywa te treści, na swój sposób je rozumie, interpretuje i wyraża zarówno słowem jak i praktycznie w swoim życiu. Tworzy więc dalszy ciąg świadectw aktualności Zmartwychwstania nie tylko jako swoją własną przyszłość ale i przyszłość następujących po nim pokoleń.

Przeciwstawiając się bądź to dopatrywaniu się w tekstach nowotestamentarych „dowodów” Zmartwychwstania, bądź też literalnego ich rozumienia, Léon-Dufour proponuje odczytać je i tłumaczyć w sposób symboliczny, pojmowany jako wymiar symbolizowanej rzeczywistości, a nie tylko jako znak do niej odsyłający.

Współczesny wierzący — zdaniem autora — „nie powinien rozumieć dziś bożego Słowa poprzez „odhistorycznienie” tekstu, by uwolnić z niego jakąś wieczną prawdę. Byłoby to nawrotem do liberalizmu, odrzuconego już przecież przez naszych przodków. Nie powinien także „odmitologizować” tekstu, by wyrazić Dobrą Nowinę w sposób bardziej dostosowany, gdyż zasada podobnej demitologizacji nie pochodzi z Objawienia, lecz z filozoficznej antropologii pretendującej do rangi normy prawdy.

Powtarzanie tekstów uprzednich interpretacji Ewangelii lub ich komentarzy jest równie nieuzasadnione. Wierzący musi tłumaczyć ewangeliczne orędzie na współczesny język. Uprzywilejowanym tego sposobem jest dowartościowanie symbolicznego wymiaru tekstów...

W ostatecznym rozrachunku, tłumaczenie powinno dokonywać się w całkowitej swobodzie, ponosząc przez to bez wątplenia ryzyko zdrady w celu oswobodzenia Słowa Bożego” (ss. 314, 315).

Aneksy publikacji Léon-Dufour mają służyć za praktyczną pomoc w przekazywaniu treści Zmartwychwstania. Są schematami, które mogą ułatwiać niespecjalistom trud rozumienia i „tłumaczenia” tekstów.

Bibliografia współczesnych prac dotyczących tego zagadnienia oraz słownik technicznych terminów zamykają omawiane studium.

Ciekawe i nieraz zaskakujące wnioski wraz z ich szczegółową i techniczną motywacją mogą nieco zniechęcić niecierpliwego czytelnika. Zdaje sobie z tego sprawę Léon-Dufour proponując mu rozpoczęcie lektury od ostatniej części swojego studium, od hermeneutyki, by następnie poprzestać tylko na jednej czy drugiej analizie tekstu. To oraz wspomniany wyżej praktyczny przewodnik w pracy odszyfrowywania znaczenia tekstów wskazują na intencje autora wychodzącego na spotkanie zarówno specjalście jak i niezupełnie wtajemniczonymu. Jeden i drugi znajdzie w książce pełne choć może kontrowersyjne, ale nie mniej płodne — a może nawet właśnie dlatego płodne — tłumaczenie podstawowych dla chrystianizmu zdarzeń.